

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук,
професора Микитенко Наталії Олександрівни
на дисертаційну роботу Ліпшиць Лариси Володимирівни
«Формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв
міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Процеси розбудови нашої країни як незалежної суверенної держави, встановлення зв'язків між народами, останні тенденції розвитку морського ринку праці та вимоги іноземних судновласників до кожного претендента на певну посаду у багатонаціональному екіпажі висувають вимоги щодо перегляду системи професійної підготовки майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів. Сьогодні виникає нагальна потреба забезпечити майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів не тільки професійними, але й соціокультурними знаннями. З окреслених вище позицій актуальність дослідження Ліпшиць Л. В. не викликає сумніву.

Наукова та практична значущість дисертаційної роботи зумовлюється також потребою розв'язання низки суперечностей, у тому числі між: об'єктивною потребою міжнародного ринку праці у високопрофесійних фахівцях морської галузі та недостатнім рівнем соціокультурної підготовки особистості, спроможної працювати в умовах полікультурного середовища, нести відповідальність за свої дії, вирішувати професійні завдання та уникати міжнаціональних конфліктів.

Доцільність вибору теми та її актуальність підтверджує й той факт, що вона виконана відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова відповідно до теми «Моніторинг освітньо-наукового простору як фактор інноваційного розвитку вищого навчального закладу» (номер державної реєстрації 0112U001436) і пов'язана з тематичним планом науково-дослідницьких робіт Херсонської державної морської академії

(Наказ Міністерства освіти і науки України №1148 від 07.10.2014 р. «Про проведення на базі Херсонської державної морської академії дослідно-експериментальної роботи за темою «Теоретико-методичні засади реалізації компетентнісного підходу в системі ступеневої підготовки фахівців морської галузі»).

Метою дослідження є виявлення, теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін.

Аналіз дисертації засвідчує, що авторкою чітко й коректно визначено науковий апарат дослідження. Він повністю відповідає вимогам до написання дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук і є достатнім для розв'язання поставлених здобувачем завдань: проаналізувати наукові джерела з досліджуваної проблеми, уточнити поняттєво-категорійний апарат дослідження і виявити особливості професійної підготовки майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів; визначити критерії, показники та рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів й виявити сучасний стан її сформованості у практиці закладів вищої морської освіти; змоделювати процес формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів та теоретично обґрунтувати відповідні педагогічні умови; експериментально перевірити педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін.

Для обґрунтування основних положень дослідження Ліпшиць Л. В. ретельно вивчено, проаналізовано та узагальнено масив джерел, який налічує 256 найменувань, 40 з яких – іноземною мовою.

Обґрунтованість наукових положень, висновків сформульованих у дисертаційному дослідженні, забезпечується також комплексом обраних взаємопов'язаних і взаємообумовлених методів: *теоретичних* – вивчення й

аналіз науково-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми з метою визначення понятійно-категоріального апарату, сутності та специфіки формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів; аналіз, синтез, порівняння та узагальнення науково-теоретичних положень для побудови моделі формування досліджуваного феномену, визначення критеріїв, показників та рівнів його сформованості; вивчення, аналіз й узагальнення досвіду соціокультурної підготовки майбутніх судноводіїв з метою діагностики сучасного стану сформованості соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів, виявлення та наукового обґрунтування педагогічних умов, реалізація яких сприятиме її формуванню; *емпіричних* – анкетування, тестування, опитування, бесіди, інтерв'ювання; аналіз педагогічних явищ і процесів для виявлення основних суперечностей та недоліків у змісті, формах і методах формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів; педагогічне спостереження за станом сформованості досліджуваного феномену з метою виявлення його рівнів; *статистичних* – методи математичної статистики для опрацювання та перевірки достовірності результатів експериментальної роботи.

Вивчення та аналіз змісту дисертації дозволяє констатувати її беззаперечну наукову новизну. Вона полягає в тому, що автором вперше теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін. Схвальним є також те, що у дослідженні змодельовано процес формування досліджуваного феномену при вивченні соціально-гуманітарних дисциплін; конкретизовано критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний), показники й рівні сформованості соціокультурної компетентності (низький, середній, високий); виявлено особливості професійної підготовки майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів; уточнено сутність понять «соціокультурна

компетентність», «соціокультурна компетентність майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів».

Вагомим є практичне значення представленого дисертаційного дослідження. Воно полягає в тому, що основні теоретичні положення, результати та висновки експериментального дослідження можуть бути використані у процесі соціально-гуманітарної підготовки майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у закладах вищої морської освіти та в системі післядипломної освіти для вдосконалення навчальних планів і програм, підготовки навчально-методичної літератури для курсантів та студентів. Також позитивно відзначаємо той факт, що отримані результати дослідження знайшли своє відображення в розроблених Ліпшиць Л. В. програмі спецкурсу «Формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів» та навчально-методичному посібнику «Теоретико-методичні аспекти формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв».

Структура представленої дисертації науково виважена й логічно вибудована. Робота складається із анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Відповідно до першого завдання, автором здійснено аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової літератури з досліджуваної проблеми. За результатами аналізу виявлено, що підготовка фахівців морського флоту все частіше привертає увагу вітчизняних і зарубіжних учених, які намагаються окреслити та обґрунтувати найбільш ефективні шляхи її здійснення у закладах вищої морської освіти. Заслуговує схвалення ґрунтовне дослідження і уточнення поняттєво-категорійного апарату дослідження. Здобувачем конкретизовано зміст основних дефініцій: «компетенція», «компетентність», «іншомовна комунікативна компетентність», «комунікативна компетенція», «комунікативна компетентність», «соціокультурна компетенція», «соціокультурна компетентність»,

«соціокультурна компетентність майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів».

Без сумніву, вагоме місце в першому розділі посідає визначення Ліпшиць Л. В. сутності поняття «соціокультурна компетентність майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів» як інтегративного утворення, що включає сукупність соціокультурних знань (у тому числі, з іноземної мови), умінь, навичок, досвіду та особистісних якостей, які забезпечують здатність майбутніх судноводіїв орієнтуватися в міжкультурному просторі, ефективно розв'язувати професійні завдання у полікультурному середовищі, уникати міжнаціональних конфліктів.

Проведений аналіз досліджуваної проблеми дозволив Ларисі Володимирівні виявити, що професійне зростання майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів неможливе без досягнення ними відповідного рівня соціокультурної компетентності та схарактеризувати особливості професійної підготовки майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів, до яких віднесено: 1) насичення змісту соціально-гуманітарних дисциплін тематикою щодо культури, традицій, звичаїв, історії різних країн задля розуміння релігійних, соціальних, естетичних, філософських проблем, а також їх нестандартного розв'язання в умовах багатонаціонального екіпажу судна; 2) поглиблене вивчення англійської мови професійного спрямування та формування здатності до міжкультурної комунікації у полікультурному середовищі; 3) використання в освітньому процесі особливих сучасних методів і засобів, які дозволяють максимально імітувати реальні умови, характерні для майбутньої професійної діяльності.

Відповідно до другого завдання дисертаційної роботи, проаналізовано сучасний стан соціокультурної підготовки морських фахівців. Автор з'ясувала, що потенційні можливості соціально-гуманітарної підготовки щодо формування досліджуваного утворення не використовуються в повному обсязі та, відповідно, належною мірою не сприяють ефективному

виробленню у майбутніх фахівців умінь реалізовувати соціокультурні знання у міжкультурному середовищі.

Для перевірки стану сформованості соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів дослідницею виділено компоненти досліджуваного феномену (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий), відповідні критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний), показники та рівні (низький, середній, високий).

Автором визначено показники мотиваційного критерію сформованості соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів – мотивація до оволодіння знаннями, зацікавленість у позитивних результатах праці, мотивація до роботи у полікультурному середовищі; когнітивного критерію – система знань із соціально-гуманітарних дисциплін, сукупність та обсяг соціокультурних знань, знання щодо діалогічного спілкування у полікультурному середовищі; та діяльнісного критерію – вміння реалізовувати соціокультурну діяльність, здатність до соціокультурного міжособистісного спілкування, вміння взаємодіяти згідно морально-етичних переконань та норм поведінки у полікультурних екіпажах.

Ліпшиць Л. В. встановлено, що рівень сформованості у майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів соціокультурної компетентності на констатувальному етапі педагогічного експерименту був невтішним, оскільки зафіксовано низький та середній показники рівнів сформованості соціокультурної компетентності більшості курсантів контрольної та експериментальної груп.

Відповідно до третього завдання, автором представлено модель формування досліджуваного утворення, обґрунтовано педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін.

Розроблена авторська модель формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів гармонійно поєднує п'ять самостійних, проте взаємопов'язаних блоків: цільовий;

теоретико-методологічний; змістовий; технологічний; оцінювально-результативний. Дослідницею чітко визначено сукупність педагогічних умов (забезпечення позитивної мотивації майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів до формування соціокультурної компетентності як чинника розвитку їх професіоналізму; удосконалення соціально-гуманітарної підготовки курсантів шляхом насичення її навчальним матеріалом соціокультурного спрямування та використання традиційних й інноваційних форм і методів навчання; занурення курсантів у навчальні професійно-орієнтовані ситуації, наближені до реальної професійної діяльності), що забезпечують реалізацію моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін.

Відповідно до четвертого завдання, дисертанткою представлено результати впровадження обґрунтованих педагогічних умов, які засвідчують позитивну динаміку сформованості соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів (кількість курсантів з низьким рівнем у експериментальній групі зменшилася, із середнім і високим – суттєво зросла).

Логічну структурованість роботи забезпечують узагальнення та висновки, а також систематизація матеріалу у вигляді рисунків і таблиць. Наведена вище характеристика дисертації Ліпшиць Л. В. дає підстави стверджувати про загальну позитивну оцінку представленої роботи та констатувати її значущість для теорії і методики професійної освіти.

Викликає схвалення повнота викладу основних положень та результатів дослідження, що забезпечується їх апробацією через виступи на науково-практичних конференціях різних рівнів, а також їх відображенням у достатній кількості публікацій автора: 31 опублікована праця, з них 23 одноосібні, зокрема: 8 статей у наукових фахових виданнях України, 3 – у зарубіжних періодичних виданнях, 14 – у збірниках матеріалів і тез конференцій, 6 навчальних і навчально-методичних посібників.

Визнаючи наукову та практичну значущість отриманих здобувачем результатів, відзначимо, що реалізовано їх упровадження в освітній процес Херсонської державної морської академії, Приватного закладу «Морський інститут післядипломної освіти імені контр-адмірала Федора Федоровича Ушакова» (м. Херсон), Одеського національного морського університету.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих Ліпшиць Л. В. результатів, висловимо деякі зауваження й побажання до змісту роботи:

1. Потребує деталізації характеристика функцій соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів, представлена у підрозділі 1.2 дисертації.

2. Робота виграла б, якби, конструюючи модель формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів, дисертантка обґрунтувала ефективність застосування потужного інформаційно-комунікаційного засобу – навчальної платформи Moodle, який було використано для реалізації третьої педагогічної умови й представила його серед засобів формування соціокультурної компетентності на графічному зображенні авторської моделі (рис. 3.1).

3. Варто було б детальніше схарактеризувати діагностичний інструментарій, застосований для діагностики рівнів сформованості соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів на констатувальному етапі педагогічного експерименту (підрозділ 2.3 дисертації).

4. З метою достовірної перевірки ідентичності кількісних показників рівнів сформованості соціокультурної компетентності в учасників контрольної і експериментальної груп, а також оцінки статистичної значущості відмінностей кількісних показників рівнів сформованості вимірюваного утворення у студентів контрольної і експериментальної груп, дисертантка коректно застосувала χ^2 -критерій Пірсона, попередньо обґрунтувавши доцільність застосування саме цього критерію. Проте, бажано було б висвітлити ще й результати аналізу попередньої перевірки вибірок

контрольної та експериментальної груп на нормальність розподілу їх кількісних показників на сторінках дисертації.

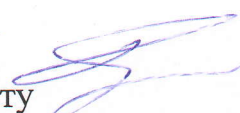
5. У підрозділі 3.2 дисертації необхідно було приділити більше уваги позааудиторній роботі з курсантами, спрямованій на формування у них соціокультурної компетентності.

Водночас, висловлені недоліки не є принциповими і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Ліпшиць Л. В. Робота виконана на достатньому науково-теоретичному і методологічному рівнях, містить різноплановий і ретельно опрацьований новий теоретичний і практичний матеріал.

Автореферат дисертаційного дослідження написаний відповідно до існуючих вимог і в цілому відповідає змісту та структурі дисертації, дає чітке уявлення про її специфічні особливості та отримані результати.

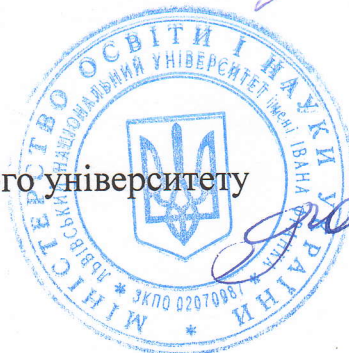
Правомірно зробити загальний висновок про те, що дисертаційне дослідження «Формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін» є завершеною науковою працею, яка за актуальністю, змістом, одержаними результатами, обсягом і оформленням відповідає чинним вимогам, а її авторка – Ліпшиць Лариса Володимирівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземних мов
для природничих факультетів
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Н. О. Микитенко

Підпис засвідчую
Учений секретар
Львівського національного університету
імені Івана Франка

доц. Грабовецька О. С.